

Taula de treball

L'ARQUEOLOGIA I LA DIFUSIÓ

L'arqueologia i la difusió

ENTITATS REPRESENTADES A LA TAULA

Ajuntament de Lleida

Ajuntament de Santa Coloma de Gramenet

Associació Catalana de Bioarqueologia

Associació Catalana de Comunicació Científica

Associació d'Arqueòlegs de Catalunya

Associació d'Empreses d'Arqueologia de Catalunya

Col·legi Oficial de Geòlegs de Catalunya

Consejo Superior de Investigaciones Científicas

Fundació Privada l'Esquerda - Museu Arqueològic de l'Esquerda

Generalitat de Catalunya - Departament d'Innovació, Universitats i Empresa - Direcció General de Turisme

Generalitat de Catalunya - Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació

Institució Milà i Fontanals - Departament d'Arqueologia i Antropologia

Institut Català d'Arqueologia Clàssica

Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural

Institut Estudis Ilerdencs

Institut Municipal de Gestió del Patrimoni Cultural i Natural de Gavà

Museu d'Arqueologia de Catalunya

Museu de Badalona

Museu de Granollers

Museu de Reus

Museu d'Història de la ciutat de Barcelona

Museu Etnològic del Montseny La Gabella

Museu Salvador Vilaseca

Museu Torre Balldovina

Societat Catalana d'Arqueologia

Teadifusiocultural

Universitat Autònoma de Barcelona

Universitat de Barcelona

Universitat de Girona

Universitat de Lleida

Universitat Oberta de Catalunya

Universitat Rovira i Virgili

QÜESTIONS TRACTADES

1. Quina ha de ser la difusió en arqueologia?
2. Qui ha de fer difusió en arqueologia?
3. Les tecnologies del segle XXI aplicades a la difusió de l'arqueologia. Nous mitjans de comunicació i nous models de publicació.
4. És necessària la coordinació sobre els criteris de difusió del patrimoni arqueològic?
5. La difusió del patrimoni en el món educatiu.
6. Els serveis de difusió dels museus amb arqueologia.
7. Potenciació de les publicacions de divulgació des de l'administració.
8. Accés ciutadà a la informació.
9. Centres d'interpretació i museïtzació de jaciments.
10. Arqueologia i turisme.

CONCLUSIONS

QÜESTIÓ 1

QUINA HA DE SER LA DIFUSIÓ EN ARQUEOLOGIA?

Diagnosi:

1. No hi ha un reconeixement suficient de l'arqueologia a nivell social.
2. Cal socialitzar, és a dir, retornar a la societat, posar l'arqueologia a l'abast del ciutadà. La presència pública de l'arqueologia generalment és banal i sovint s'associa a missatges conflictius i negatius.
3. Es detecta un cert desafecte, una manca de reconeixement, per part de la ciutadania sobre l'arqueologia per les conseqüències de l'arqueologia d'intervenció, especialment en escenaris urbans i en àrees d'intervenció prolongada que afecta a promotors petits, i que els obliga a assumir les despeses i que generen molèsties a la ciutadania en general.
4. Cal diferenciar entre: comunitat (entesa com a entorn proper), ciutadania (entesa com a entorn llunyà) entorn professional i docent. La difusió serà diferent en cada cas.
5. Atès que no totes les excavacions són iguals, la difusió ha de ser diferent.

L'arqueologia i la difusió

Per tant, la difusió ha de dirigir-se en dos sentits:

Primer: millorar la informació que es dóna a la ciutadania.

Segon: millorar el prestigi de l'arqueòleg i de la seva feina, tot i que en bona mesura aquest segon pot ser ocasionat pel primer.

Propostes:

1. Cal socialitzar el passat, posar a disposició de la població el seu coneixement i les seves restes materials, en el triple vessant d'investigar, recuperar, conservar i presentar al públic el nostre patrimoni.

2. La responsabilitat de l'arqueòleg de socialitzar el coneixement i el patrimoni obeeix a una doble pulsíó: deontològica i de supervivència. L'arqueòleg i el seu treball són els primers beneficiats del prestigi social assolit mitjançant la comunicació social de la seva feina, que, a fi de comptes, reverteix en prestigi i en atenció per part de les institucions, patrocinadors, empresaris i públic en general.

3. Una bona projecció social de l'arqueologia també exigeix donar a conèixer els processos d'obtenció de coneixement i de patrimoni, és a dir, la recerca arqueològica; i els processos de tractament i gestió, és a dir, l'excavació, la restauració i la presentació al públic.

4. S'ha d'aprofitar i reconduir la imatge popular, romàntica i aventurera, de l'arqueologia. El passat i l'arqueologia poden ser espectacle, sense més limitació que el respecte a la història, al patrimoni i al públic, en les diferents formes d'acostar-s'hi (museus, exposicions, documentals, museïtzació *in situ*, parcs arqueològics, parcs temàtics...)

5. La difusió de l'arqueologia ha de ser vista també com una eina de gestió, en el sentit que transmet valors, educa el públic i el consciència envers el patrimoni.

6. És necessari diferenciar entre la pròpia comunitat arqueològica i el seu entorn i la ciutadania, entre la comunicació professional i l'orientada amb finalitats pedagògiques i de difusió.

7. Com que no totes les excavacions i els seus contextos, ni els públics destinataris són iguals, la difusió ha de ser específica i diferent. En el cas de l'arqueologia urbana, acostar el públic a la intervenció arqueològica resulta vital per aconseguir una bona percepció i la "complicitat" social necessària per assumir els inconvenients i els costos.

QÜESTIÓ 2

QUI HA DE FER DIFUSIÓ EN ARQUEOLOGIA?

Abans de dir qui ha de fer la difusió, es detecten dos aspectes principals:

1. La difusió en general de l'arqueologia.
2. La difusió dels jaciments, s'hauria de crear un manual d'estil de com fer aquesta difusió, del patrimoni *in situ*, encara que per altres s'hauria de donar llibertat als equips.

És per aquesta diferenciació que la difusió tindrà diferents:

1. Protagonistes
2. Papers
3. Responsabilitats

Primer:

L'arqueologia en tan que bé públic requereix d'una política institucional de comunicació i difusió. Correspon a la DGPC promocionar, afavorir, assessorar, orientar, implementar els mitjans i recursos, desenvolupar una política comunicativa tant de l'activitat estrictament pròpia com de l'arqueologia del país.

Amb un doble objectiu:

- Informació des de l'inici de l'acció. Encara que en alguns casos pot arribar a no ser convenient.
- Contribuir a la transmissió del coneixement arqueològic. Tanmateix els agents bàsics d'aquesta transmissió han d'estar relacionats amb les organitzacions que promouen la recerca i la difusió de l'arqueologia a Catalunya.

La DGPC ha d'establir un Pla de comunicació en arqueologia, que afecti:

- Les bases de dades.
- Les memòries.
- Les notícies més transcendents. Tot i que les notícies sobre un jaciment, per exemple, no poden dependre d'un pla de la DGPC.
- La difusió científica genèrica. Tanmateix la difusió científica específica no ha de basar-se en un pla de la DGPC; és una responsabilitat dels científics.
- Hauria de promoure accions de comunicació.
- Elaborar un manual d'estil o de bones pràctiques en la comunicació científica i la difusió

La difusió en els seus diferents àmbits implica totes les institucions competents en arqueologia, l'Administració i els ens locals, les universitats, els instituts de recerca, els museus, les associacions d'amics del patrimoni, etc. i implica tots els professionals. Amb dos matisos importants: el paper respectiu i les responsabilitats són diferents i és necessària la professionalització de la difusió.

Difusió de l'arqueologia i professionalització. Sense contradir la conveniència d'implicar totes les persones involucrades en la recerca i gestió del patrimoni en la difusió, cal professionalitzar la divulgació.

El reciclatge dels/les arqueòlegs/es en divulgadors i intèrprets del patrimoni i l'arqueologia en general té el valor afegit de les vivències, l'experiència personal i el coneixement de la recerca i els seus procediments. No exclou l'adquisició d'una formació específica i l'experiència en el món de les nostres empreses és, en aquest sentit, molt positiva.

L'arqueologia i la difusió

QÜESTIÓ 3

LES TECNOLOGIES DEL SEGLE XXI APLICADES A LA DIFUSIÓ DE L'ARQUEOLOGIA. NOUS MITJANS DE COMUNICACIÓ I NOUS MODELS DE PUBLICACIÓ

Si bé la creació del portal www.patrimoni.gencat.cat ja és un bon exemple de l'aplicació de les noves tecnologies es recomana:

1. Potenciar encara més la presència *on-line*.
2. Us de la comunicació *on-line*.
3. Es valora el gran poder potencial de les TIC, 3D, RV, RA, etc. com a recurs per a les restitucions, les reconstruccions ambientals aplicades a la difusió del passat i de l'arqueologia en general: museus, centres d'interpretació, escoles i instituts, exposicions, parcs temàtics, etc.
4. L'aplicació a la difusió del passat *in situ*. Atenció al risc de "gatgetització", al risc de desplaçar l'interès de les restes a la tecnologia. *In situ* s'ha de transmetre autenticitat, l'emoció de les restes autèntiques oposada a l'efecte Disney i el "cartró-pedra".
5. L'aplicació a la difusió en museus i exposicions temporals, actes promocionals, etc. Les tecnologies punteres i el pes de l'escenografia redueixen les diferències entre els museus i les exposicions temporals. Els primers no poden renunciar a les noves tecnologies, però el cost i l'exigència d'una ràpida amortització i renovació d'equipaments posen els límits a l'aplicació en muntatges permanents. A mig termini, una diferenciació que es dilueix per afavorir una oferta interessant, renovada, recolzada en darreres tecnologies que s'han d'amortitzar ràpidament. El pes creixent de l'escenografia, de les noves tecnologies exigeix una ràpida amortització i renovació dels equipaments.

QÜESTIÓ 4

ÉS NECESSÀRIA LA COORDINACIÓ SOBRE CRITERIS DE DIFUSIÓ DEL PATRIMONI ARQUEOLÒGIC?

Cal una coordinació de la difusió però que no impliqui: normativitzar, uniformitzar, centralitzar,... ja que hi ha una gran diversitat d'emissors, receptors, de situacions, ...

Recomanacions a la política comunicativa de la DGPC:

1. Potenciació d'un servei de comunicació dins de la DGPC que garanteixi una relació permanent amb els mitjans de comunicació i amb els professionals de l'arqueologia.
2. Analitzar les accions que s'estan duent a terme i si cal reconduir-les, suprimir-les o potenciar-les.
3. Establir mesures per incentivar la difusió.
4. Establir un Premi a la difusió en arqueologia.
5. Promoure acords amb la Direcció General de Turisme (formació de guies de turisme...).
6. Promoure acords amb universitats per la impartició d'estudis (màsters, títols propis), o la inclusió dels continguts corresponents, per formar els professionals de la divulgació històrico-arqueològica i la interpretació del patrimoni (facultats amb estudis d'Humanitats, Història, Història de l'Art...) i els docents i pedagogs/es especialitzats en patrimoni (Ciències de l'Educació).
7. Promoure acords amb les universitats que imparteixen estudis de comunicació audiovisual per afavorir els estudis de documentalisme científic.

8. Redactar un manual de bones pràctiques en la difusió de l'arqueologia.
9. Demanar en les convocatòries de subvencions per a intervencions arqueològiques les accions de difusió previstes en els projectes i incloure-les en els conceptes acceptats de despesa.
10. Coordinar accions de difusió científica amb la Direcció General de Recerca (AGAUR).

QÜESTIÓ 5

LA DIFUSIÓ DEL PATRIMONI EN EL MÓN EDUCATIU

- Millorar la coordinació entre els diferents gestors del patrimoni arqueològic, especialment els museus, amb els centres d'ensenyament i els docents. Aprofitar l'experiència dels tallers sobre arqueologia que s'han portat a terme els darrers anys, tant els organitzats habitualment com a ofertes didàctiques dels museus o amb motiu d'exposicions temporals.
- Cal millorar també la difusió dels jaciments i de la resta de patrimoni arqueològic als centres d'ensenyament, de manera que es puguin aprofitar com a recursos didàctics dins del programa d'estudis.

Es considera fonamental per les seves potencialitats educatives, com a forma de transmetre valors i actituds envers el patrimoni i també com a forma d'accedir-hi el públic adult.

La DGPC hauria de promoure acords amb el sistema educatiu per facilitar la presència de continguts de qualitat i accions per potenciar al màxim la relació del públic escolar amb el patrimoni.

La DGPC hauria de promoure convocatòries i acords amb els centres universitaris i els professionals docents per desenvolupar programes i continguts específics.

QÜESTIÓ 6

ELS SERVEIS DE DIFUSIÓ DELS MUSEUS AMB ARQUEOLOGIA

- Els museus han d'ocupar un lloc central en la difusió arqueològica.
- Cal una formació específica per tal que la difusió en els museus es faci de la forma correcta. Tanmateix, a hores d'ara ja hi ha una formació específica, a través d'alguns màsters, postgraus, cursos... d'educació i difusió.
- Cal potenciar la presència de difusors en els museus.
- No existeix una regulació dels guies que treballen en museus.
- El conveni dels arqueòlegs no serveix per a contractar guies.

QÜESTIÓ 7

POTENCIACIÓ DE LES PUBLICACIONS DE DIVULGACIÓ DES DE L'ADMINISTRACIÓ

Establir una línia de suport editorial per a temes de difusió arqueològica que contempli els diversos tipus de suports en que es pot realitzar.

Instaurar una coordinació efectiva interdepartamental i entre administracions

L'arqueologia i la difusió

QÜESTIÓ 8

ACCÉS CIUTADÀ A LA INFORMACIÓ

Tal i com s'ha dit anteriorment aquest aspecte ha de ser bàsic dins del pla de comunicació.

1. Cal potenciar els instruments de la comunicació amb els mitjans: la DGPC, les oficines de premsa de les universitats, les oficines de suport a R+D+i, els instituts de recerca, els grups de recerca i els investigadors, els serveis dels museus, els serveis municipals, etc.
2. Cal sintonitzar amb els mitjans de comunicació, tenir presents les seves característiques i interessos, i establir una estratègia comunicativa capaç de convertir la informació en notícia, perquè darrera de cada resultat científic hi ha una notícia si es comunica de forma adient.
3. Cal assumir que la comunicació té unes lleis tan simples com contundents. Cal respectar-les per obtenir bons resultats i això exigeix, com hem dit, professionalització i programes de comunicació específics ajustats als diferents tipus de públic.
4. Cal ajustar els programes de difusió als diversos públics:
 - Escolars
 - Gent gran
 - Públic familiar
 - Turisme: entenent que hi ha diversos tipus de turisme

QÜESTIÓ 9

CENTRES D'INTERPRETACIÓ I MUSEÏTZACIÓ DE JACIMENTS.

Reflexió inicial:

La presentació i posta en valor dels jaciments, centres d'interpretació i parcs arqueològics es caracteritza per ser una realitat incipient a casa nostra, que no està regulada. Per tant, és important que la DGPC i el Servei d'Arqueologia i Paleontologia intervingui en aquest camp en expansió amb les dotacions pressupostàries corresponents.

Es constata que, malgrat haver estat Catalunya un referent per a l'arqueologia de l'estat espanyol, en l'actualitat, el grau de definició dels projectes i la inversió pública en la posada en valor del patrimoni és considerablement inferior a altres CCAA. Cal que s'integri en les nostres polítiques el potencial del patrimoni com a recurs turístic.

Cal voluntat política, recursos i idees per prioritzar, rendibilitzar, reequilibrar el territori combinant una acció pública potent i selectiva amb els principis de subsidiarietat i proximitat, el respecte i el suport a les iniciatives locals.

Cal la museïtzació de:

- Parcs arqueològics.
- Centre d'interpretació.
- Per a la museïtzació dels monuments/jaciments, preferentment articulats en xarxes temàtiques o ofertes territorials variades.

És necessari...

1. Definir els criteris de museïtzació de manera coordinada amb el pla de museus.
2. L'existència d'un protocol de museïtzació.
3. Cercar les fórmules de finançament d'aquests equipaments.
4. Creació d'una xarxa pública, prioritzant una oferta de conjunts arqueològics emblemàtica i d'excel·lència, pública, en consonància al Pla de Museus.

Per la creació de la xarxa pública es recomanen els següents criteris de prioritització:

- a. Singularitat/monumentalitat.
- b. Explotabilitat.
- c. Representativitat/èpoques cronològiques.
- d. Territorialitat.

QÜESTIÓ 10

ARQUEOLOGIA I TURISME

Reflexió inicial:

Malgrat que Catalunya és una de la Comunitats Autònomes amb més visitants als jaciments, es detecta que:

- Existència d'un escenari potencial però poc aprofitat.
- El patrimoni arqueològic català no és un producte turístic (poques excepcions).
- Catalunya és una de les principals regions turístiques del món.

Propostes

- Prioritzar una oferta de conjunts arqueològics emblemàtica i d'excel·lència.
- Creació d'una Xarxa Pública Catalana de Parcs Arqueològics.
- Creació d'una Xarxa Pública Catalana de Centres d'Interpretació.
- Donar cobertura legal a les dues figures indicades.
- Incloure les dues figures anteriors en un pla d'excel·lència turística redactat per la DGPC i Turisme.
- Ajustar l'oferta arqueoturística als diferents tipus de turisme.
- Associar el patrimoni arqueològic a una oferta més àmplia i diversa de primera qualitat: cases rurals, hosteleria, gastronomia, agroturisme, productes artesans. Oferir paquets d'activitats, no jaciments aïllats, és a dir, potenciar, gestionar i promocionar xarxes temàtiques.

L'arqueologia i la difusió

- Vincular el patrimoni arqueològic al territori, al seu patrimoni cultural i natural: història, arquitectura, paratges naturals, avifauna, etc.
- Acordar amb la Direcció General de Turisme l'assessorament mitjançant estudis de viabilitat per projectes de posada en valor de conjunts arqueològics.
- La Direcció DGPC hauria de treballar per l'homologació de cursos per guies i controlar els continguts.
- Construir un imaginari de país des de l'arqueologia.
- Vertebrar els recursos arqueològics en forma de xarxa, cercant l'excel·lència i la qualitat.
- Promoure un política pública d'inversió en posada en valor de jaciments i recursos arqueològics.
- Instaurar una coordinació efectiva interdepartamental i entre administracions.